

Alex Goldiș, *Zoom in/ Zoom out. Lecturi de critică și literatură contemporană*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, Colecția Metacritic, 2023

Polemic și cârcotaș. Tranșant și incisiv. Doxat și versat. Stângist și democratic. Open-minded și updatat. Cam așa arată, în câteva tușe, portretul unuia dintre cei mai vizibili și influenți critici pe care literatura română îi are actualmente. Să le luăm pe rând, așa cum ni se dezvăluie ele în cel mai recent volum pe care Alex Goldiș l-a publicat, *Zoom in/ Zoom out. Lecturi de critică și literatură contemporană* (Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, Colecția Metacritic, 2023), o antologie care reunește texte considerate reprezentative pentru parcursul unui *scholar* care a parcurs, după propria mărturisire, din *Argument*, trei faze: critic literar, critic al criticii și, *lately*, autor interesat cu precădere de teoria literară internațională.

Polemic și cârcotaș

Mai toate cronicile semnate de-a lungul timpului de Alex Goldiș au un dinte polemic. Nu e nimic personal, nimic ostentativ sau vindicativ, ci parte a unui program (est)etic, asumat și pus metodic în practică. Pentru Goldiș, miza cronicii nu este a descrie o carte, ci, mai presus de toate, a combate puncte de vedere și, implicit, a-și demonstra superioritatea. Indiferent că scrie despre autori români sau străini, despre poezie, proză, critică sau orice alt gen, despre debutanți sau despre consacrați, el adoptă aceeași atitudine bătoasă, refuzând să se complacă într-o abordare colegial-prietenoasă, presărată cu elogii suave, așa cum se întâmplă în majoritatea revistelor de profil de la noi. Din acest motiv, tonul encomiastic lipsește cu desăvârșire, inclusiv atunci când scrie despre cărți consistente, care îi plac. Goldiș nu se lasă dominat de asemenea porniri, rămânând consecvent unui „program” autoimpus, care presupune problematizare lucidă și, ca atare, să cauți punctele slabe, scăpările, neajunsurile. Poetul ca și soldatul, zice Nichita. Criticul ca și cavalerul, ar zice Alex. Fiindcă, în viziunea lui, cronica presupune cavalerism, având ceva din regulile unui turnir. Un turnir de idei, în care e important să-ți dobori adversarul elegant, cu sportivitate. Ceea ce se aplică nesmintit în textele sale, unde, după o serie de lovituri bine ținute, Goldiș recunoaște și calitățile cărții luate în discuție, dar, într-un dozaj bine calculat, menit a-l face pe cititor să nu uite, nicio clipă, cine deține controlul. Felul cum scrie despre *Cenaclul de Luni*, al lui Cosmin Ciotloș, mi se pare, în acest sens, relevant.

Tranșant și incisiv

Judecățile de valoare tranșante au făcut din Alex Goldiș un critic respectat. El nu se învârtă în jurul cozii, ci spune lucrurilor pe nume, tăind nodul gordian fără ezitare, în fraze adesea memorabile, care fixează locul unei cărți și/sau al unui scriitor: „Frumoasă și instructivă în multe părți, *Istoria critică a literaturii române* ratează, prin neglijență și prin permanenta

schimbare de optică și de mize, tocmai perioada pe care Nicolae Manolescu a consacrat-o, de-a lungul a trei decenii, în calitate de cronicar literar.” Sau: „Deși are originalitate și atmosferă proprie, *Zilele regelui* e, din păcate, o carte semi-ratăată.” Sau: „Din păcate, însă, ultimul produs al lui Marius Ianuș dezamăgește – și nu, așa cum s-a spus, pentru că imaginarul bărbatului împlinit, cu copil și slujbă ar fi mai sărac decât tematica poetului-vagabond, ci pentru că volumul suferă de un evident deficit stilistic.” Etc. Etc. Cronicile lui Goldiș nu lăncezesc, ci problematizează în permanență, luând, cum se spune, taurul de coarne. Incisivitatea este, de altfel, una dintre notele definitorii ale scrisului său, un scris incomod, apreciat tocmai pentru franchețea opiniilor. Cu precizarea că, atunci când scrie despre cărți de critică/teorie internațională, tonul se îmblânzește, iar incisivitatea se relativizează.

Doxat și versat

De unde acest aplomb? S-ar putea da mai multe răspunsuri. Pe de o parte, el vine din erudiție, pe de altă parte, din experiența acumulată. Blindat teoretic, cu lecturi bogate, Alex Goldiș e stăpân pe subiectele abordate, ceea ce îi permite intervenții pertinente, greu de combătut. Doxat, el are capacitatea de a acoperi mai toate fațetele unei probleme, pe care o drămluiește, ardelenește, contextualizând-o, apoi descompunând-o, cu răbdare, și, după o analiză atentă, diagnosticând-o doct. Se vede aici nu doar o pregătire temeinică, ci și un stil bine exersat, criticul având reflexele interpretative deja create. El aplică, de fapt, un mecanism hermeneutic bine pus la punct, verificat încă din primii ani de cronică, mecanism pe care l-a perfecționat prin lecturi temeinice, care îi permit să pună în practică, simultan, clasicul *close reading* și modernul *distant reading*, găsind un echilibru între cele două tendințe aparent antagonice.

Să nu uităm că Alex Goldiș scrie de pe poziții de stânga, pornind de la premisa că ideologicul joacă un rol important în viața literaturii și, ca atare, nu trebuie omis în operația de interpretare și valorizare. O asemenea opțiune justifică, spre exemplu, interesul acordat unui volum colectiv neglijat, *Epoca Traian Băsescu* (Cluj-Napoca, Tact, 2014), precum și o serie de parti-pris-uri, evidente în atitudinea binevoitoare față de autori de stânga și mefientă față de alții, de dreapta. Din fericire, ele nu denaturează judecățile, fiindcă Alex Goldiș nu condiționează recunoașterea valorii prin poziționarea ideologică, ci doar manifestă o simpatie sporită față de cei cu care împărtășește convingeri. E, de altfel, normal să fie așa, fiindcă literatura nu (mai) poate fi discutată strict din perspectivă estetică, așa cum el însuși demonstrează, convingător, în câteva dintre textele incluse în volum. De aici derivă o abordare democratică și respingerea prejudecăților și a derapajelor extremiste, indiferent de natura lor. Asta vine la pachet cu o viziune democratică asupra literaturii, care-l face receptiv, în egală măsură, la opere scrise de bărbați și de femei, de tineri sau de bătrâni, de heterosexuali și de homosexuali etc. A nu condiționa recunoașterea valorii prin asemenea criterii mi se pare un semn de normalitate, care funcționează din plin în scrisul său.

Tocmai din aceste motive, Alex Goldiș este un critic *open-minded*, capabil să depășească modul convențional în care era privită anterior literatura, făcând pasul către o înțelegere elastică a conceptului, prin *upgradarea* instrumentarului critic folosit. Așa se și explică de ce, în ultimii ani, el a virat spre teoria literară internațională, încercând să-și asimileze noutățile și să se integreze în trendul *World Literature* și al studiilor cantitative, pe care le vede nu ca amenințări, ci ca oportunități pentru integrarea literaturii române (și, în general, a literaturilor mici/periferice în familia mare a literaturii universale). E suficient să enumărăm doar câteva dintre numele și cărțile despre care scrie (incluse în secțiunea a treia a volumului, „Critică/teorie internațională”), pentru a înțelege că Goldiș a simțit direcția din care bate vântul, poziționându-se pe un culoar favorabil, într-un efort de sincronizare pe care îl consideră necesar atât pentru cariera sa universitară, cât și pentru vizibilitatea literaturii române în străinătate, unde ideea de literatură națională este considerată, de unii specialiști, vetustă. Așadar, pariul lui Goldiș merge pe Franco Moretti, Matthew L. Jockers, Sean Cotter, Martin Puchner, David Damrosch, Stefan Helgesson, Mads Rosendahl Thomsen, Andrew Piper, Delia Ungureanu și alții, care fac parte din bibliografia obligatorie cu care s-a blindat, pentru a se alinia la direcția la modă astăzi în științele umaniste.

Ar fi multe de spus despre acest volum, însă cadrele unei recenzii nu o permit. Motiv pentru care aş încheia răspunzând întrebării lui Alex Goldiș referitoare la oportunitatea publicării unei asemenea antologii de texte critice. Da, fără doar și poate, da! Pentru că, grupate astfel, ele dau o imagine de ansamblu a unei activități consistente, de aproape două decenii, devenind un (auto)portret al criticului ajuns la maturitate. Apoi, pentru că, puse cap la cap, dau și imaginea dinamicii literaturii române contemporane, chit că Goldiș respinge posibilitatea ca această carte să fie citită ca o istorie a literaturii contemporane. Nu e o istorie, dar e o critică, secvențială, a literaturii contemporane și, chiar dacă nu îi surâde ideea, echivalează cu o Arcă a lui Noe, cu o listă a lui Goldiș, una utilă, fiindcă oferă cititorului repere credibile și necesare, într-un peisaj literar tot mai atomizat, în care vocile autorizate se aud tot mai stins.

Adrian Jicu¹

¹ Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.